

# Kako život imitira šah (ili obratno)

UDK: 794.1.001.8  
Primljeno: 03.05.2015.  
Stručni članak



Siniša Režek<sup>1</sup>  
OŠ Žitnjak, Zagreb  
srezek@gmail.com

## Sažetak

“Šahovski razmišljajte” i iskoristite najvažnije životne lekcije kao temeljna načela za uspješno donošenje odluka. Kako procjena prilika koje se pružaju, predviđanje budućih događaja te stvaranje pobjedonosnih strategija pridonose uspjehu.

Da bi razumjeli ovaj tekst ne morate biti igrač šaha; ne morate čak niti poznavati pravila. Međutim, ako ste ljubitelj ove igre, dodatno ćete uživati u ovom tekstu. Teško da će vam ovaj tekst promijeniti život ali - svakako ga pročitajte.

---

<sup>1</sup> Siniša Režek je profesor matematike i fizike, ujedno i vanjski suradnik Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, odsjek u Čakovcu, Petrinji i Zagrebu na kolegijima Metodika početne nastave matematike i Šah u osnovnoj školi. Međunarodni je šahovski sudac. Autor je dvije knjige o šahu i više stručnih članaka o ulozi šaha u odgojno-obrazovnom procesu.

Šah je svemir u malom: postoje ukupno 32 figure i 64 polja na ploči koje te figure mogu zauzeti. Pokretanje kompanije zahtijeva puno više od samih intelektualnih sposobnosti, potrebna je shvaćanje kompleksne ljudske dinamike. Spajanje ova dva svijeta je vrlo zanimljiva kombinacija.

Je li to komercijalizacija (uz sve veću dinamiku i brzinu života), koja novac i zaradu stavlja na prvo mjesto pa zato imamo sve više turnira s ubrzanim tempom igre (zamislimo slikara koji svaku sliku mora naslikati za 15 minuta)? Je li to izostanak nekog genija, vrhunskog šahiste koji će obilježiti epohu? Možda pretjerana uporaba računala koja uništava duh igre i tjera mlade igrače da se više oslanjaju na analize računala nego na vlastite?

To su sva pitanja za razmišljanje. Ipak većinu svojih odluka u šahu (pa i u životu) donosimo na temelju intuicije. A intuicija se stječe razmišljanjem i vježbom, dakle radom. A to je ono što, čini se, danas nedostaje većini mladih (pa i iskusnijih) igrača. I to zato jer se previše oslanjaju na računala (to je više nego očito, prvenstveno u otvaranjima).

## Zašto šah?

### Šah kao simbolika života

Često se provlači pitanje što je šah? A odgovor je: život. Šah je i sport i umjetnost i igra. Šahovska ploča je polje moguće stvarnosti, simbolizira našu Zemlju i svemir. Crna i bijela polja na šahovskoj ploči stvaraju igru kontrasta, dvije boje koje su u svakom smislu suprotstavljene, predstavljaju mora i kopna, reljef Zemlje. Šahovske crne i bijele figure su simbolične predstave čovjekovih različitih životnih uloga, različitih životnih karaktera, rasa i nacija. No filozofski gledano, šah je od svih umnih aktivnosti (i/ili igara) najbliže simulaciji pravoga života, odnosno vremena (pješaci su vrijeme koje se ne vraća) i tu leži ta fascinantost. Pomicanje figura, potez, isto je što i horizontalno kretanje čovjeka kroz život a promišljeno odigrani potez simbolizira vertikalni, duhovni put. Svaka mala kombinacija, da ne govorimo o pobjedi (a ponekad i o porazu), je određeni zaokruženi uspjeh i daje igraču osjećaj zadovoljstva i ispunjenosti. Šahovska igra je istovremeno i promišljena borba u kojoj se pogreška ne oprašta.

Evo nekoliko šahovskih koncepata koje se mogu pretočiti u životne savjete:

### Morate znati relativnu vrijednost vaših figura

Kraljica je najvažnija figura na ploči. U standardnom vrijednosnom sustavu, kraljici se dodeljuje 9, dok top (5), lovac (3), kralj (3) i pješak (1) imaju niže vrijednosti. (Režek, 2012) Različiti tipovi ljudi za određeno društvo vrijede različito. Unutar

svake grupe postoji različit opseg talenata. To važi i za inženjere i za prodavače. Inženjerstvo je transparentno i puno je lakše procijeniti koliko je neko dobar. Prodaja uopće nije transparentna i postoji velik raspon nivoa kvaliteta među prodavačima.

Savjet: Kao ni šahovske figure, ni ljudi nemaju jednaku vrijednost kada se radi o društvu. Morate biti sposobni točno odrediti njihovu vrijednost. Na svakom području postoje amateri, mediokriteti, stručnjaci, majstori i velemajstori.

## Saznajte kako vaše figure najbolje rade zajedno

Postoje dva tipa osobnosti: štreberi i atletičari. Prva grupa naginje visokoj inteligenciji i dobra je u rješavanju problema. Druga grupa predstavlja visoko motivirane borce koji smatraju da se pobjeđuje jedino kad neko drugi gubi. Društvo mora imati i jedne i druge i uspostaviti ravnotežu između njih.

Savjet: Trebaju vam atletičari kako bi zaštitili vaše štrebere u situaciji kada dođe do borbe.

## Morate znati koliko faza ima igra i morate imati plan

Tri su faze šahovske igre: otvaranje, sredina i kraj igre. Ljudi često pričaju o prednosti prvoga poteza, što stvara problem jer možete napraviti prvi potez i potom nestati. Važniji od prvoga poteza jest zadnji potez.

Savjet: Povuci prvi potez nije uvijek prednost. Razmislite o pokeru. Ako ste zadnji koji se kladi, imate najviše informacija. Na kraju igre se povlače odlučujući potezi. Proučite to i obavezno budite tu u pravo vrijeme kako bi odigrali svoj potez. Imajte plan.

## Talent je bitan. Za uspjeh je značajniji od sreće.

U šahu je talenat važan. U poslu i životu, važni su i talent i sreća. Ljudi često zanemaruju da je neko tko je uspješan i vješt. Uvijek postoji velika uloga sreće u svemu. Nitko ne smije pokazati da zapravo sve kontrolira. S obzirom da najbolji ljudi teže podizanju najboljih tvrtki, osnivači ili jedan do dva starija partnera svake višemilijunske tvrtke bi trebali provoditi 25 – 35% svoga vremena identificirajući i privlačeći talente.

Savjet: Neki ljudi nose veću vrijednost i posjeduju više resursa nego što ste toga svjesni. Uložite svoje vrijeme u pronalaženje talentiranih ljudi za vaše društvo.

## Šah je brutalna mentalna igra. Život također. Pažljivo povlačite svoje poteze.

Prema rječima šahovskog velemajestora Dannya Kinga (King, 2003), šah je brutalna igra. King kaže da se sve odvija u glavi i kada izgubite protiv vašeg protivnika osjećate se glupo. “Nekoga možete nazivati svim pogrdnim imenima koja postoje, ali ako ga nazovete glupim – to je najgora stvar koju možete reći drugom ljudskom biću. A tako se otprilike osjećate kada izgubite u šahu. Sve je to intelektualno.”

Savjet: “Ne možete povući nazad vaše poteze. Kada ste jednom odigrali vaš potez, postoji mogućnost da ste zakoračili u užasnu zamku.”

## Šah u školi

### „Pametan čovjek“

Jedan od najuglednijih stručnjaka u području proučavanja inteligencije, dobro poznati američki psiholog Robert Sternberg (Sternberg, 1999.) proveo je posebno istraživanje o tome kako stručnjacima i laicima predstaviti “idealno pametnog čovjeka”. Rezimirajući podatke, on je postulirao tri vrste inteligencije analitičku, kreativnu i praktičnu (Petz, 2005.) i u skladu s njima tri grupe znakova “idealno pametnog čovjeka”.

Analitička inteligencija odnosi na kognitivne procese koji su u osnovi mišljenja; kreativna dolazi do izražaja u susretu s novim iskustvima, a praktična u rješavanju realnih problema svakodnevnog života. Zato, kako bi se razvio pametan čovjek, čovjek koji razmišlja logično, a logičko razmišljanje razvija šah, djeca trebaju naučiti dobro vladati rječnikom i biti vješti u komunikaciji. To postaje posebno važno u doba adolescencije, nakon dvanaeste godine. Zato za adolescente može biti vrlo korisna uporaba efikasnog oblika ekipne šahovske igre - poslovni šah koji harmonično razvija sva tri oblika inteligencije (Hovakimian, 2001.).

Taj program je s jedne strane logičan nastavak “Šaha u početnim razredima” (Režek, 2013.), a drugo, riješit će izuzetno važan problem socijalizacije ličnosti učenika starijih razreda.

I na kraju, treba spomenuti još jedan važan problem oko uvođenja šaha u školsko obrazovanje. To je problem učitelja šaha kojih nema dovoljno. S obzirom na mogućnosti da se šah koristi zbog intelektualnog i socijalno - emocionalnog treninga, kao i činjenice da ekipni oblik šaha može biti efikasno primijenjen za provođenje školske psihodijagnostike, ovi će nastavnici biti traženi od strane škola zbog važnosti problema psihološkog razvoja djece, i zato se može uvesti šah u nastavu kroz čitavo vrijeme poučavanja.

## Pet učinaka šaha

- Šah i čitanje: da poboljšaju svoju igru djeca moraju čitati iz mnogih knjiga,
- Šah i pisanje: pravila šaha kažu da je poželjno zapisivanje svojih partija,
- Šah i (samo) poštovanje: kroz ravnopravno natjecanje učenika različite dobi razvija se samopoštovanje i uzajmno poštovanje (svaka partija počinje i završava rukovanjem) i korištenje tuđeg iskustva. Također, osmišljavanje strategije, preispitivanje poteza i donošenje odluka o potezima razvija mišljenje, potiče zdrav razvoj ličnosti djeteta i u konačnici ga može navesti da izbjegava nasilje u komunikaciji i rješavanju problema.
- Šah i odgovornost: osim što moraš usvojiti načelo "taknuto-maknuto", moraš i preuzeti odgovornost za svoje poteze: jedino ti odlučuješ da se tvoja vojska tj. tvoje figure razvijaju u najboljem smjeru; bilo kakva loša odluka rezultirat će gubitkom ljudi (figura) bez mogućnosti nadoknade a to te može stajati i gubitak partije.
- Šah i matematika: svaka figura na šahovskoj ploči ima neku vrijednost, jedna veća od druge; ako izgubiš jaču figuru za slabiju može te stajati cijele partije.

Od prvog razreda u kojem se uče: redni brojevi (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 – oznake redova na šahovskoj ploči), pa zbrajanje i oduzimanje do 20/100 (tekstualni zadaci s kombinacijom šahovskih figura, a može i s redovima i linijama u kojima ima po osam (8) crno-bijelih polja), množenje i dijeljenje do 100 (tekstualni zadaci s kombinacijom šahovskih figura, a može i s redovima i linijama u kojima ima po osam (8) crno-bijelih polja), pojam kvadrata (šahovska polja i šahovska ploča), pojmovi: vodoravno, okomito i dijagonala (šahovski red, linija i dijagonala), zbrajanje i oduzimanje do 100 (64 polja; 32 crna i 32 bijela polja; 16 bijelih i 16 crnih figura), množenje i dijeljenje do 1 000 (64 polja; 32 crna i 32 bijela; četiri lovca, skakača i topa; dva kralja; dvije dame; šesnaest pješaka). U višim razredima preko šahovske notacije koja ima sličnosti s koordinatnim sustavom (x i y kao redovi i linije na šahovskoj ploči), množenja i dijeljenja prirodnih brojeva, razlomaka, geometrije – šahovska ploča kao kvadrat, zabavne matematike sa šahovskim motivima itd..

## Šahovski učitelji

Šahovske učitelje dijelimo na: instruktore, trenere, mentore te sekundante.

Šahovski instruktori su oni koji poučavaju šahu od samoga početka. Kako se kreću figure, koliko koja vrijedi, osnovni matovi i osnovna načela u otvaranjima, središnjici i završnicama. Šah se vrlo uspješno može uklopiti u sam odgojno-obrazovni proces. Korelirati može i u predmetnoj i razrednoj nastavi preko: hrvatskoga jezika,

stranoga jezika (redovni i izborni program), matematike, prirode / biologije / kemije, likovnog odgoja, povijesti, geografije te informatike.

## Zaključak

Saznajte sve o klijentu. Probudite lidera u sebi. Jednostavno je nemoguće pokrenuti posao, bez da počinete neke pogreške po putu. Ako nikada ne pogriješite, nećete imati iz čega naučiti pouku, što znači da u konačnici nećete niti napredovati. Pogreške znače da stalno iznova moramo preispitivati svoje stavove i odluke, revaluirati planove i stvarati nove. One nam služe kao motivacija da bismo bili bolji i uspješniji. Zapamtite, uspjeh sam po sebi ne znači previše i loš je učitelj! Ostanite hladne glave i ne dajte se zavarati! I zapamtite - jedina razlika između uspjeha i neuspjeha je ustrajnost! Količina uspjeha proporcionalna je broju pogrešaka i prepreka koje smo s uspjehom savladali.

## Literatura

- Hovakimian, H. (2001.). *Poslovna igra zasnovana šahu ili poslovni šah*. Fakultet za psihologiju MGU, Moskva, Vojno izdanje, 10.
- King, D (2003.). *How Good is Your Chess?*. Dover Chess.
- Petz, B. (ur.) (2005.). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Režek, S. (2012.). *Konj ili lovac*. *Matka*, 81, 58-59.
- Režek, S. (2013.). **Šah kao obvezna (izvannastavna) aktivnost u osnovnoj školi**. Poučak: časopis za metodiku i nastavu matematike. 56; 69-77.
- Sternberg, R. J. (1999.). *Uspješna inteligencija*. Zagreb: Barka.

## How life imitates chess (or vice versa)

### Summary

Try to "think chess" and make the most of the most important lessons of life, as fundamental principles for successful decision making. How estimating the opportunity provided, predicting future events and the creation of the victorious strategy of contributing to the success.